

BOB JESSOP'DA YÖNETİŞİM KAVRAMI : Stratejik İlişkisel Devlet Biçiminden Yönetişim Biçimine

Atilla GÜNEY*

ÖZET: Kapitalist devlet tartışması, Marksist kuramın en sorunlu alanlarından birisi olarak bilinir. Son yıllarda kapitalist üretim ilişkilerinde yaşanan değişimler ve bu değişimin gerek itici gücü gerekse değişimin sonucu olarak yeniden biçimlenen devlet ve bu yeniden biçimleniş etrafında yürütülen tartışmalar, Marksist kuramın bu alanının sorunlu halini ortadan kaldırmamakla birlikte, oldukça zengin tartışmalar doğurmuştur. Jessop bu zenginliğe katkı yapan isimlerden biri. Bu çalışmada, Jessop'un son dönem çalışmalarından hareketle, kapitalist devlete ilişkin geliştirdiği kuramsal bütünlüğün geçirdiği değişim, yönetim kavramı bağlamında ele alınmaktadır. Bu yapılırken, Jessop'un kapitalist devleti açıklamada kullandığı düzenlemeci ve stratejik ilişkisel modelin, yönetim şemsiye modeli altında bütünlleştirildiği gösterilmektedir.

1980'li yıllar sadece Türkiye için değil, dünyanın büyük bir bölümü için milat kabul edilebilecek bir tarihtir. Çünkü, bugün artık sadece akademik toplulukta değil, gündelik yaşamda bile sıkça duymaya alıştığımız yeni-sağ politikaların uygulamaya geçirildiği yıllardır bu dönem. Türkiye muhafazakar bir askeri darbe ile sarsılırken, Avrupa'nın omurgasını oluşturan ülkelerde ve ABD'de sağ muhafazakar hükümetlerin on yılı aşacak iktidarlarının başladığı ve ortodoks iktisat politikalarının uygulamaya konduğu yıllardır bu yıllar. Çeyrek yüzyılı aşkın bir zamandır, hem söylem olarak, hem uygulamada hakim olan yeni-liberalizmin sultanı altında yaşıyor insanlık.

Öte yandan, çeyrek yüzyıldır dinlediğimiz yeni-liberal dinleti yalancı çobanın masalına döndü. Bu masalın ana fikri şu : işlerin bu denli kötüye gidişinin tek sorumlusu "devlet"tir. Devlet, toplumun genelinin yararına işleyen piyasaya müdahale ettiği, karıştığı için işler kötüye gitmektedir. Yalancı çobanın kimliği, kişiliği ve köylülerin masalın tam tersine neden her seferinde çobana inandıkları, ya da inanmadıkları halde çobanı azletmedikleri, bu yazının kapsam ve amacını aştığı için bir yana bırakılacak olursa, bizim masamızda işler biraz daha çetrefilli ve tersine dönmüş denilebilir. Birincisi, masalın özü baki kalmakla birlikte, sürekli biçim değiştiriyor. Bir başka deyişle, çoban son derece yaratıcı. Ancak yaratıcılığı masaldaki çobanın tersine, keyfilik ve sıkıntıdan değil, zorunluluktan

* Mersin Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi

kaynaklanıyor. Daha açık söylemek gerekirse, her masal bizim çoban(lar)ı biraz daha köşeye sıkıştırdığı için, her söylemin ardından daha incelikli ve eskilerin üzerini örtecek daha da önemlisi onları unutturacak masallar yazmak zorunda kalıyor(lar).

En etkileyici söylem, küçük ve fakat etkili, piyasaya müdahale etmeyen devlet modelinin yaşanan bütün sıkıntıları ortadan kaldıracığı idi. Tersinden söyleyecek olursak, müdahaleci devlet insanlığın başındaki başat musibet olarak sunuluyordu. Bu meselin ömrü çok uzun olmadı. Arkasından çoban avazı çıktığı kadar tüm dünyaya, “düzenleyici devlet” naraları başladı. Bu da çok kısa sürede inandırıcılığını yitirdi. Hemen ardından yönetim söylemi ortalığın tozunu attırmaya başladı. Şimdilerde ise yönetim kuyruklu “iyi-yönetişim” gündemdeki yerini aldı.

Söz konusu söylemler/söylenceler silsilesi yıllardır “sol “ bakış açısıyla deşifre edilmeye, yeni-liberal siyasaların insanlık üzerindeki yıkıcı etkileri gözler önüne serilmeye çalışılıyor. Ancak, bütün bu eleştirilerin birbirinden kopukluğu, daha çok yeni-sağ uygulamalardan hareketle geliştirilmeleri, bir başka deyişle tepkisel oluşları ve daha da önemlisi kuramsal bir bütünlük içerisinde geliştirilmemeleri en belirgin özellikleri olarak görünüyor.

İngiliz muhalif düşünürlerinden Bob Jessop’un son dönem çalışmaları, belki de bu duruma istisna oluşturan ender örneklerdendir. Kendisinin de belirttiği gibi, kuramsal çalışmalarının en önemli kaynağı, Thatcher dönemi siyasaları olmuştur.¹ Daha çok Marksist devlet tartışmalarına getirdiği kuramsal açılımlarıyla tanınan Jessop, son dönemlerde bu tartışmalar içerisinde postmodern söylem analizinden yönetime kadar oldukça farklı kuramsal ve kavramsal araçlar kullanmaktadır. Bu çalışmada, Jessop’un son dönemlerde yönetim kavramını çağımız kapitalist devletini açıklamada nasıl kullandığı üzerinde durulacak. Daha açık söylemek gerekirse Jessop, “yönetişim” kavramını, tıpkı “üretim tarzı”, “sivil toplum” gibi, kapitalist yönetsel ve siyasal ilişkileri anlayıp açıklamada analitik bir araç olarak kullanmaktadır.

Dolayısıyla bu çalışmanın temel amacı, Jessop’un bu analitik kurguyu nasıl yaptığı üzerine bir değerlendirmede bulunmaktır. Ancak, esas itibarıyla devlet kuramı üzerine kafa yorduğundan ve bununla paralel olarak çalışmaları yoğun biçimde yöntembilimsel tartışmaları da içerdiğinden, Jessop’un yönetim üzerine değerlendirmelerine geçmezden önce, bu tartışmaya zemin hazırlayan

¹ Bob Jessop. *Good Governance and the Urban Question: On Managing the Contradictions of Neo-Liberalism*, <http://comp.lancs.ac.uk/sociology/soc soc075rj.html> in 2001.

Marksist devlet kuramına katkılarını ve bu katkıyı yaparken izlediği yöntemi kısaca ele almak gerekmektedir. Bu nedenle, bu çalışma temelde iki ana bölümden oluşacaktır. Birinci bölümde, Jessop'un geliştirdiği kapitalist devlet kuramı temel hatlarıyla ele alınacak. Bu bağlamda onun hangi kuramsal ve pratik sorunsallardan hareket ettiği, oluşturmaya çalıştığı modelin Marksizm dışından beslendiği kaynaklar ele alınacak. Bu genel değerlendirmeyi yapmadan, yönetim kavramının kapitalist devlet tartışması içerisinde Jessop tarafından nasıl operasyonel hale getirildiğini anlamak pek de kolay olmayacaktır. Bu genel değerlendirme ışığında ikinci bölümde, Jessop'un yönetim kavramı/kuramı üzerinde durulacak.

Kapitalist Devlet Tartışmaları ve Jessop

Marksizme ilişkin en bildik söylencelerden bir tanesi, kapitalist iktisadi ilişkilerin analizine kıyasla, klasik eserlerde bu derece yetkin ve anlaşılır bir siyaset kuramının olmayışıdır. Gerçekten de özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısından bu yana yürütülen tartışmalar dikkate alındığında, Marksist kuram içerisinde en ateşli tartışmaların siyaset ve daha özelde de kapitalist devletin niteliği ve doğası üzerinde yürütüldüğü söylenebilir. Bu noktada, Refah Devleti uygulamaları, söz konusu tartışmalarda bir dönüm noktası ise, yeni-sağ iktisadi siyasalar ikinci dönüm noktasıdır. Birincisi, Marksizm içerisinde devletin görece özerkliği tartışmasını başlatmış, ikincisi ise devletin sınıf çatışmaları karşısındaki duruşunu tartışma konusu yapmıştır².

Oldukça derinlikli ve çok boyutlu bir tartışma olmasına rağmen, burada iki temel kutup karşımıza çıkıyor. Tartışmanın bir kutbunda, kapitalist devlet biçimini, iktisadi alan (sermaye) ve dolayısıyla da toplumsal sınıflarla ilişkilendirerek açıklamaya çalışan yaklaşımlar yer alırken, diğer kutupta, devletin üretim ilişkilerinden ve toplumsal sınıflardan görece özerk, kendine özgü işleyiş mantığı olan bir toplumsal ilişki biçimi olduğunu savunanlar yer almaktadır.

Jessop bu ayrımın ikinci cenahında yer almaktadır. Denilebilir ki, iktisadi alan ile siyasal alan arasındaki ilişki, Jessop'un kapitalist devlete ilişkin oldukça geniş külliyatının her daim temel sorunsalı olmuştur. Jessop'a göre iktisadi alan ile siyasal alan, kurumsal olarak ayrılmış ve farklı işleyiş mantıklarına göre kurulmuş oldukları için ikisi arasındaki uyumlu ilişkinin sağlanması kendiliğinden ve zorunlu

²Bu konuda yakın dönem tartışmaları derli toplu sunan iki temel esere bakılabilir. John, Holloway ve Werner Bonefold, *Post-Fordism and Social Form*, MacMillan Pres, London 1991, ve Simon Clarke State Debates (eds), St.Martin Press, New York, 1991.

değil, stratejik mücadeleler yoluyla oluşsal olarak gerçekleşir³. Bilindiği gibi toplumsal nesnenin ve dolayısıyla toplumsal ilişkilerin bütünselliğinin ayrışması gerekliliği düşüncesi genel olarak yapısal işlevselci yöntemin, özel olarak da Marksist yapısalcılın temel argümanlarından. Bu düşünceyi Marksizm içerisinde geliştiren, Jessop'un kuramsal düzeyde kendi düşünceleri üzerindeki etkisini sıklıkla vurguladığı Nicos Poulantzas'dır. Poulantzas, *Siyasal İktidar ve Toplumsal Sınıflar* adlı çalışmasında, toplumsal teoriyi üç düzeyde sınıflandıran bir sunuş yapar: üretim tarzlarının tarihsel materyalist genel kuramı; özelde, kapitalist üretim tarzının kuramı ; siyasal olanın özgül ve bölgesel kuramı: kapitalist devlet kuramı⁴.

Modern kapitalist devleti biçimsel olarak belirlenmiş bir ilişki alanı olarak tanımlayan Jessop, bu ilişkileri analiz ederken, Gramsci'den ve Yeni Gramscici okulun en popüler ismi Poulantzas'dan aldığı hegemonya projeleri ve Fransız düzenleme okulundan ödünç aldığı birikim stratejileri arasındaki ilişkiyi referans alır⁵. Devlet, birikim stratejilerinin ve hegemonya projelerinin oluşturulmaya çalışıldığı stratejik bir alandır. Bir başka deyişle, devlet sınıflar arası mücadelenin değil, kuramsal olarak kurgulanmış strateji ve projelerin mücadele alanıdır. Jessop, devletin rolünün sınıflara bölünmüş toplumda birliği sağlamak ve güçlü olan sınıfın diğer güçlerin desteğini almasını sağlayacak uygulamalar olduğunu dile getirerek Poulantzas'ın işlevselci kalıtını kabul eder⁶.

Poulantzas'ın özgün formülasyonunda, kapitalist devletin görece özerkliğinin kökenleri, kapitalist üretim tarzında siyasal kertenin iktisadi kerteneden görece özerk olmasında ve egemen sınıflar ve onların fraksiyonları arasında yer alan ve devletin bütünlüklü bir iktidara dönüştürüldüğü bölünme ve çıkar çatışmalarında yatar⁷. Jessop bunu, “devlet kendi varlığı içinde, toplumsal formasyonda bütünlüğü sağlayan faktör olarak hareket eder”⁸ biçiminde yorumlayarak bir adım öteye götürür. Buradan hareketle, Jessop toplumsal bütünlüğü sağlayan faktör olarak “devletin, saf kapitalist üretim tarzı değil,

³Bob, Jessop, *State Theory: Putting the Capitalist State in its Place*, Pennsylvania University Press, Pennsylvania, 1990, s. 206.

⁴Bob, Jessop, *State Theory: Putting the Capitalist State in its Place*, Pennsylvania University Press, Pennsylvania, 1990, s. 206.

⁵Jessop toplumsal ilişki biçimi olarak devlet derken aslında strateji veya proje hatta söylemsel anlamda bir ilişkiden bahsediyor. Yoksa, üretim ilişkileri biçimindeki somut ve insani pratikleri de kapsayan ilişkiden değil. Bir başka deyişle ilişki ve ilişkisellik kavramları da yapısallaştırılıyor. Jessop (1990) a.g.e., s. 209.

⁶Jessop (1990) a.g.e., s.8.

⁷Jesso Bob, Jessop, *The Capitalist State*, Martin Robertson Press, Oxford, 1982, s. 154-155.

⁸Jessop, Nicos Poulantzas, *Marxist Theory and Political Strategy*, Verso, London, 1985, s. 68-70.

toplumsal formasyon temelinde yer alacağını ve sınıf ilişkileri kadar sınıf dışı ilişkileri de...”⁹ barındıracağını görememenin iktisadi ya da sınıf indirgemeciliğine yol açacağını savunur.

Kendi varlığı içinde hareket eden ve toplumsal formasyonda bütünlüğü sağlayan faktör olarak devlet projesi, bir başka deyişle bir proje olarak devlet kavramlaştırması Jessop’un Marksist siyasal teori içindeki Weberci yanını oluşturur. Bir kere siyasal alan ve dolayısıyla devlet diğer toplumsal ilişkilerden ve alanlardan koparıldıktan sonra, sıra bu ayrı parçaları eklemeye gelir. Jessop devlet ile ekonominin eklenmesini “yapısal eşleşme”, ya da “stratejik eşgüdüm” kavramları aracılığıyla ele alır. Yapısal eşleşme aynı zamanda toplumsal uzamı paylaşan iki farklı mantığa sahip yapının - devlet ile iktisadi alanın- birbiri tarafından koşullanarak evrilmesi demektir. Stratejik eşgüdüm yoluyla farklı kurum ve mantıklar arasındaki ilişki, birikim stratejileri ve hegemonya projeleri yoluyla kurulur¹⁰. Burada kullanılan proje, strateji kuruluşu ve işleyişi, stratejik eşleşme gibi ilişki biçimleri öznesiz ve fakat kendi yapısal nedenselliği içinde devinen yapılar arası ilişkilerdir.

Jessop, oluşturduğu bu oldukça karmaşık ve eklettik kavramsal çerçeve ile, kapitalist krizin başarılı bir biçimde idare edilebilmesinin, devleti ve sınıfsal güçleri bir hegemonya projesi altında birleştirme yeteneği taşıyan bir “yönetişim projesi”ne bağlı olacağını iddia eder. Ancak, Bonefold’un da belirttiği gibi, birikim stratejisi, hegemonya projesi gibi terimler, toplumsal “vücut”un anlamsız, tutarsız, bir bütünlük oluşturmayan parçalardan oluştuğunu imler gibidir¹¹. Birbirinden ayrı duran bu parçalar, gizli failer tarafından bir strateji veya proje içinde eşgüdümleinceye kadar bir birliğe sahip değildir. Jessop’un ilerleyen dönemlerindeki çalışmalarında bu eşgüdüm ve birliği sağlayıcı mekanizma olarak yönetişim kavramını kullandığını görürüz¹².

Jessop’un geliştirdiği devlet kuramında dikkat çekici olan, Marksist bir perspektiften yola çıkılıp sonuçta, yoğunlukla tarihsel materyalizm dışı yöntembilimsel öğelerle desteklenmiş sert bir Marksist devlet kuramı eleştirisine dönülmüş olmasıdır. Jessop’un

⁹ Jessop, (1982), a.g.e., s. 222

¹⁰ Jessop (1990),a.g.e., s. 358. Jessop’un erken dönem çalışmalarında henüz yönetişim kavramına rastlanmaz, ancak farklı yapıların belli projeler etrafında eşleşmesi ve/veya stratejik olarak birbirleriyle eşgüdümlü hareket etmeleri – burada devlet ve piyasa – Jessop’u yönetişim kavramına götürecek olan ilk kavramsal işaretlerdir. Jessop 1990, s. 358.

¹¹ Bonefold, (1991), a.g.e., s 46.

¹² Proje ve strateji kavramları, neo-liberal yönetişim anlayışı çerçevesinde de sıklıkla dile getirilen iki kavramdır. Öyleki, yönetişimsel bir ilişkinin veya yönetişim sürecinin başlayıp işleyebilmesi için belirli bir stratejik hedefe odaklanmış bir projenin varlığı gereklidir.

geldiği bu nokta son derece çetrefilli ve uzun zamana yayılmıştır. Bilindiği gibi, Marx'ın yöntemini geliştirirken Alman felsefesi, Fransız siyaseti ve İngiliz iktisadından etkilendiği sıkça vurgulanır. Jessop da kendi kullandığı yönteme ilişkin olarak, Marx'a atıfta bulunarak yönteminin kaynağının Fransız değil Alman siyaseti, İngiliz değil Fransız iktisadı ve ne Alman ne de Fransız felsefesi değil, hatta hiçbir felsefe değil, fakat Şili biyolojisi olduğunu vurgular¹³. O, Şili biyolojisinden “autopoiesis” kavramını alır¹⁴. Autopoiesist yaklaşım, bütün toplumsal alt sistemlerin (hukuk, siyaset, ekonomi ve bilim) kendi kendine gönderme yapan, kendi kendisini üreten ve kendi kendisini düzenleyen sistemler olarak çalışabileceğini savunur. Bir başka deyişle, bu sistemler kendi sınırlarını söylemsel olarak kurarlar, kendi içsel işleyişleri için gerekli koşulları kendi kendilerine üretirler ve herhangi bir dışsal mantığa göre değil, kendi modus operandilerine (işleyiş mantıklarına) göre gelişirler

İlginç bir biçimde Jessop autopoiesis kavramını, Marx'ın sermayenin kendi kendini değerlemesi (self-valorization of capital) üzerine analiziyle ilişkilendirir¹⁵. Jessop'un burada temel amacı devletin sermaye karşısında görece özerkliği gibi eski bir tartışmaya son noktayı koymaktır¹⁶. Bu yaklaşım, işleyiş olarak özerk, ancak temelde birbirine bağımlı iki alt sistem arasındaki önceden izlenen güzergaha bağımlı yapısal eşleşmenin [path-dependent structural coupling] ve ortak evrimin (co-evolution }yönünü ve doğasını etkilemek ya da yönetmek için ekonomik ve siyasi güçlerin güzergah-şekillendirici [path-shaping] çabaları olarak ele alınabileceğini önerir¹⁷.

Büyük oranda biyolojiden esinli bu oldukça karmaşık toplumsal ilişki kuramı, Jessop'un düşünce dizgesinin geldiği son aşamadır ve

¹³ Bob, Jessop, *Hegemonya Post-Fordizm ve Küreselleşme Ekseninde Kapitalist Devlet*, (der) Betül Yazar ve Alev Özkazanç, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005. s.15.

¹⁴ Daha çok biyolojide kullanılan “autopoiesis” kavramı, kendi kendisini yeniden üretebilen, kendine gönderimde bulunabilen organizma ve biyolojik sistemleri anlatmada kullanılır. Toplum bilimlerde kullanılmaya başlandığından beri ise anlamı ve çağrışımları daha karmaşık bir hal almıştır. Bu kavramın içerdiği bu çok anlamlılığı karşılayacak bir sözcük bulamadığımdan kavramın İngilizcesini doğrudan kullanmayı tercih ettim.

¹⁵ Jessop, (2005) a.g.e., s.16.

¹⁶ Jessop Marxist devlet tartışmaları içerisinde sermaye belirlenimci ve sınıf belirlenimci olarak sınıflandırdığı iki yaklaşıma karşı uzunca bir süre görece özerklik yaklaşımını savunur olmuştur. Ancak özellikle son yıllarda biyolojiden devşirdiği autopoietic kavramı ile yapısal belirlenimciliği sentezleyerek hem sınıfı hem de sermaye ilişkilerini kapitalist devlet tartışmalarının merkezinden çıkarmıştır. İlerde de göreceğimiz gibi devlet artık kendi kendisine gönderimde bulunan etki alanı oldukça geniş, kendi içerisinden sayısız yönetim projelerini barındıran devasa bir yönetsel proje. Bir proje olarak devlet kavramı ile Jessop'un anlatmak istediği özet olarak budur.

¹⁷ Jessop, (2005) a.g.e. s. 16-17.

buradan artık yönetim kuramına rahatlıkla geçilebilir. Nitekim kendisi, devlet kuramını ilişkin çalışmalarının geçirdiği dönüşümü açıklarken dört temel kırılma noktasından bahseder. İlk olarak iktisadi geçiş bir dönüm noktasıdır ki, burada Fransız düzenleme kuramı devlet kuramına monte edilir. İkinci montaj aşaması kendi deyimleriyle söylemsel geçiştir. Burada, Poulantzas üzerinden Gramscici hegemonya yaklaşımı aracılığıyla hegemonik projenin bir tümleyeni olarak devlet projesine ulaşılır. Üçüncü aşama yönetsimsel geçiştir, ki burada yukarıda vurguladığımız autopoietic kavramında ziyadesiyle yararlanılmıştır. Son olarak coğrafyadan devşirilmiş ölçek kuramı aracılığıyla fordizm sonrası devlet biçimi analiz edilmeye çalışılır¹⁸. Özellikle son iki dönüm noktası Jessop'un genel olarak Marksist kuramdan özelden de Marksist devlet kuramından kesin kopuşuna işaret eder.

YÖNETİŞİM : GENELLEŞTİRİLMİŞ BİR İLİŞKİ BİÇİMİ Mİ ?

Kapitalist devlet üzerine seçili makalelerinden oluşturulan Türkçe derlemeye yazdığı önsözde, Jessop şöyle diyor :

“Yönetsimsel geçiş, kendinden-örgütlülük (self-organization) kuramları üzerine yaptığım erken dönem çalışmalarına kadar uzanır ve kurumsal geçişle yakından ilgilidir. Karmaşık bağımlılıkların var olduğu durumlarda, bireysel ve kolektif eylemlerin ve/veya sistem operasyonlarının farklı biçimlerdeki stratejik koordinasyonunu araştırmayı, kişiler-arası ilişkileri ağırları oluşturmak, örgütler-arası müzakere ve sistemler arası yönetim kadar, farklı biçimlerdeki toplumsala gömülü olma olgusunu da yakından incelemeyi gerektirir. ... sadece piyasalar ve devletler değil, ilişki ağları kurmaya, kamusal-özel ortaklıklara ve diğer müzakereci koordinasyon biçimlerine başvurma da (yani yönetim de) farklı nedenlerle başarısızlığa uğrayabilir. Ayrıca ... yönetim başarısızlıklarına karşı gösterilen tepkilere olan ilgimin de giderek arttığını ve bunu da meta-yönetişim (yönetişimin yönetişimi) bağlamında tartıştığımı belirtmeliyim”¹⁹

Bu uzun alıntı, Jessop'un yönetim kavramını, geliştirmiş olduğu devlet kuramı içerisinde nasıl kullandığını gözler önüne sermek amacıyla verildi. Ancak, Onun genel yaklaşımında gözlemlenen karmaşıklık, gidiş gelişler, yönetime ilişkin değerlendirmelerinde de gözlemlenmektedir. Öyleki yönetim kavramlaştırması farklı bağlamlarda oldukça farklı biçimlerde kullanılmaktadır. Her şeyden önce, yönetim kavramının Jessop'ta üç farklı sorunsal bağlamında ele alındığını görüyoruz. İlk olarak, yeni-liberalizmin yücelttiği yönetim kavramı ve modeline eleştirel yaklaşır. Burada yönetim

¹⁸Jessop'un geliştirdiği devlet kuramının yöntembilimsel macerasına ilişkin olarak, bkz. Jessop (2005) a.g.e. s. 15-25.

¹⁹Jessop, (2005), a.g.e. s. 23.

yeni-liberalizmin piyasa ve devlet krizine çözüm olarak önerilen yönetsel model olarak ele alınır. Bir başka deyişle sermayenin iktidar tarzı olarak yönetim kavramının ve modelinin eleştirisi vardır.

Jessop, yeni küresel eğilimler karşısında, yeni-liberalizmin daha insani bir maskeyle yeniden pazara sunulduğunu dile getirir²⁰. Yeni-sağ ekonomik projeyi dünya ölçeğine yayma mücadelesi son zamanlarda beklenmedik krizler ve karşı duruşlarla karşılaşmıştır. Bu projenin gerçekleşmesi adına insanlığın dünya ölçeğinde ödediği bedel, gittikçe artan yoksulluk, işsizlik ve sosyal dışlanmışlık olmuştur. Ancak bu bedellerin kazanıma dönüştürülebilmesi için en popüler biçimlerini MAI ve DTÖ karşıtı eylemliliklerde gördüğümüz küresel protestolar artarak yaygınlık kazanmaktadır. Jessop'a göre bu tür hareketler küresel yeni-liberalizm karşısında somut başarılar elde edememiştir, ancak yeni-liberalizmin savunucuları önlerine çıkan bu engelleri bertaraf etme konusunda yeni çözüm yolları geliştirmeye başlamışlardır. Kısacası, amaç yeni-liberalizmi insani bir çehreye sokarak yeniden toplumun dokularına şırınga etmek, toplumsal ve siyasal olarak daha kabul edilebilir hale getirmektir. Yönetişim, görünürdeki demokratik ve katılımcı söylemi ile bu amaca hizmet etmektedir Jessop'a göre.

Dikkat edilecek olursa, Jessop yeni-liberalizmin küreselleştğini, bir başka deyişle küresel bir proje olarak karşımıza çıktığını vurgulamaktadır²¹. Jessop'a göre küresel neo-liberal projenin iki belirleyici özelliği var; birincisi, özelleştirme, deregülasyon ve liberalizasyona dayanan yeni bir birikim rejimi olması, ikincisi, ise küresel piyasa ekonomisi ile piyasa toplumunu bağdaştıracak yeni bir düzenleme biçimi arayışı içinde olmasıdır. Jessop bu rejimi ulus devlet sonrası çalışmacı düzenleme olarak tanımlar²². Ona göre, bu rejimi refah devleti projesinden ayıran dört belirgin özellik vardır. İlk göreceli olarak piyasa merkezli ekonomilerde, arz yönelimli politikalar aracılığıyla uluslararası düzeyde rekabet ve toplumsal-teknolojik yenilikleri teşvik edebilmek için çaba harcanır. İkincisi, toplumsal politikalar, çoğunlukla iktisat politikalarının yörüngesi içerisinde ancak bu politikalar el verdiğince öne çıkarılır. Bir başka deyişle, refah devleti projesinde toplumsal bağın ve yeniden dağıtımın bir bileşeni olarak görülen ücretler ve refah harcamaları bir üretim

²⁰ Jessop, (2001) a.g.e. s. 1

²¹ Jessop'un küreselleşme ve yeni-liberalizm ilişkisi için, Temporal Logics of Capital's Globalization and their Manifold Implications for State Power, <http://www.comp.lancs.ac.uk/sociology/soc072rj.html> adlı çalışmasına bakılabilir.

²² Jessop, (2001) a.g.e., s.3.

maliyetidir artık. Üçüncüsü, yerel, bölgesel, ve ulus-üstü yönetim ve ortaklıklar güç kazanırken, ulusal düzeyde siyasa oluşturma ve uygulama süreçleri önemini ve önceliğini yitirir. Bu nedenle yeni rejim veya düzenleme biçimi ulus-sonrası olarak tanımlanır Jessop tarafından. Dördüncüsü, savaş sonrası karma ekonomilerin belirgin özelliği olan anarşik piyasa ile hiyerarşik planlamanın kombinasyonu olan korporatist ilişkilerin yerini, giderek artan biçimde ortaklık, iletişimsel ağ, danışma, müzakere ve diğer dönüşlü kendiliğinden örgütlenmelere yönelim almıştır²³.

Son dönemlerde dile getirilen iyi yönetim, Jessop'a göre hem piyasa hem de devletin, neo-liberal projenin uygulandığındaki yetersizliklerine karşı geliştirilen üçüncü çözüm yoludur. Bir başka deyişle, yönetim modeli, hem her şeyin piyasaya bırakıldığı, hem de devletin küçültülmesinin yetersizliği ve tıkanıklığı karşısında geliştirilmiştir. Aslında iyi yönetim temelde uluslararası kuruluşların gözünde diyalog gücünün dengelenmesi temeline dayanan teknokratik bir yapılanmadır. Bu anlamıyla, müzakere yoluyla çözülemeyecek çatışma, çelişki ve antagonizmalar yok sayılırken, kötü niyeti ve samimiyetsizliği açacak iyi niyet önceden varsayılır. Bu bağlamda oluşturulacak ve piyasa ile sivil toplumu yönetecek yeni kurumsal mimari üzerinde anlaşma sağlanır ki bu da yönetimdir.

Ancak Jessop'a göre böylesi bir reçete iki konuyu göz ardı eder. Birincisi, hiçbir kurumsal mimari toplumsal güçler karşısında tarafsız olamaz. Dolayısıyla her türlü kurumsal yapılanma kelimenin tam anlamıyla politiktir. İkinci olarak, yönetim modeli ile geliştirilen kurumsal yapılanmanın da, devlet ve piyasa projeleri kadar başarısızlık eğilimi veya potansiyeli taşıdığı göz önünde bulundurulmaz²⁴. İyi yönetim savunucuları sadece ve sadece piyasa veya devletin başarısız olacağını, yönetimin ise adeta başarıya mahkum olduğuna inanmışlardır.

İkinci olarak, deyim yerindeyse yeniden canlandırılıp birçok konuya uygulanan yönetim kavramı, Jessop'a göre toplumbilimlerin paradigma krizine bir yanıttır. Artık küresel-bölgeselleşmiş kapitalizmin²⁵ diyalektiğinin dumura uğrattığı, ulus devlet, burjuvazi gibi ondokuzuncu yüzyıl paradigmalarının ürünü kavram ve kuramlarla düşünmenin zorluğuna vurgu yapan Jessop, yönetimin, alternatif anlama yolu sunmada köprü görevi gören kavramsal bir

²³ Jessop , (2001) a.g.e. s. 4.

²⁴Jessop , (2001) a.g.e. s. 4.

²⁵ Jessop “glocalized capitalism” kavramını kullanır.

çerçeve olarak sunulduğunu ileri sürer²⁶. Yine bununla bağlantılı olarak, felsefi açıdan düşünüldüğünde, yönetim, kamusal ve özel alanlar arasındaki eşgüdüm sorununa cazip bir çözüm olarak sunulur. Artık liberal iktisatçıların bile piyasa mekanizmasının her zaman kamusal ve/veya özel maliyet ve faydaları yansıtmadığına ilişkin kabul, kendisini, devletin piyasayı çekip çevirirken kontrolü tamamen ele geçirmesinin engellendiği kurumsal bir model ve iktisadi düzenlemeye duyulan yoğun ilgi ve taleple dışa vurur. Jessop'un vurguladığı bir diğer nokta, siyaset bilimciler tarafından yönetişimin temsili rejimlerde, yöneten ile yönetilen arasındaki bölünmeyi aşmada önemli bir araç olarak sunulduğudur. Bu anlamıyla yönetişim normatif bir içeriğe sahiptir. Bir başka deyişle, yönetim, piyasanın anarşisinin ve devletin katı hiyerarşik sabitliklerinin yerine, orta yol, istişare, müzakere, yerindelik, diyalog gibi olumlu çağrışımlar uyandıran kavramları ikame etmede ideolojik bir işlev de görür.

Son olarak Jessop, yönetim kavramını küresel kapitalizm çağında iktisadi ilişkiler ile diğer toplumsal düzlemler arasındaki bağlantıyı kurgulamada merkezi öneme sahip analitik bir araç olarak kullanır. Deyim yerindeyse, Marx'ın kuramında sermaye kategorisinin anlamı ve önemi ne ise, Jessop'un geliştirdiği toplum kuramında yönetim o derece önemlidir. Dolayısıyla, Jessop için yönetim salt yönetsel ve siyasal ilişkileri çözümleyip anlamada kullanılacak bir kavramsal araç değildir. Jessop, yakın dönemde keşfettiği yönetişimi, işlevsel olarak birbirinden bağımsız ve yapısal olarak birbirine bağımlı parçalı ve çoklu kurum ve kuruluşların yönlendirilmesi (steering) sanatı olarak imler. Ona göre bu keşif gittikçe artan oranda küreselleşen toplum içinde dramatik bir biçimde yoğunlaşan toplumsal karmaşanın, kurumsal düzenin işlevsel olarak daha da farklılaşmasının ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sosyal, mekansal ve zamansal eylem boyutlarının birbirine bağımlılığının sistematik olarak derinleşmesinin bir sonucudur.

Jessop böylesi bir dönüşümün nedenlerini incelerken oldukça farklı ve kafa karıştırıcı bir yöntem izlemektedir. O bütün bu gelişmeleri "olumsal zorunluluk" kavramlaştırmasıyla açıklamaya çalışır. Jessop bu terimin bir soyutlama değil aslında bütün somut-gerçek olguların doğasında varolana gönderme yaptığını vurgular. Bu da tesadüfiktir: gerçek dünyada olacak her şey olmalıdır, bir başka anlamıyla zorunludur. Ona göre bu bilimsel yargıyı reddetmek,

²⁶Bob, Jessop, Governance and Metagovernance: On Reflexivity, Requisite Variety, and Requisite Irony, <http://comp.lancs.ac.uk/sociology/soc108rj.htm> in 2002. (benim alıntılıdığım tarih Kasım 2005).

bilimsel araştırmayı desteksiz bırakmak demek olacaktır. Zorunluluk kesin anlamıyla olumsal ya da tesadüfi olanın zorunluluğudur. Buradan, gerçek dünyada olagelen her şeyin tek bir nedensel mekanizmanın sonucu olamayacağı yargısına ulaşır. Tam tersine olayların somut gerçekleşimi farklı nedensel eğilimleri ve karşı eğilimlerin etkileşiminden doğar²⁷. İşte bu karşılıklı etkileşim ve birden çok nedene bağlı kendiliğindenlik daha sonra Jessop tarafından yönetişimin nasıl çağdaş kapitalizmin temelinde yer alan ilişki biçimi olduğunu ispatlamada kullanılacaktır. Dolayısıyla hemen hemen bütün çalışmalarında yer alan uzun yöntembilimsel girişlerden sonra kapitalizmde devlet ve siyasetin/yönetimin doğasına ilişkin değerlendirmelerini sunma tarzını yönetim konusunda da devam ettiriyor.

Yönetişim, Jessop tarafından toplumun derinliğine nüfuz etmiş, birbirinden bağımsız karşılıklı olarak birbirine bağlı ilişkiler kompleksi tarafından içerilen bağımsız aktörlerin dönüşlü kendiliğinden örgütlenişi olarak tanımlanır. Bu türden kendiliğinden örgütlenmeler sürekli bir diyalog ve karşılıklı olarak tarafların yararına olacak projelerde kaynakların ortak kullanımına ve bu koşullarda kaçınılmaz olan çatışma ve açmazların idaresine (yönetimine) dayanır²⁸. Açıktır ki bu temelde örgütlenmiş yönetim modeli, iktidar ilişkilerinde bütünsel bir simetri veya fayda dağılımında bir eşitlik sağlamak gibi bir kaygı taşımaz. Tam tersine yönetim modeli böylesi kaygılara karşı duyarsız olduğu gibi, yönetim sürecine katılanların da bu tür bir ilgileri yoktur ya da olmamalıdır. Daha açık söylemek gerekirse yönetim sürecine bu tür amaçlar güdülecek başından girilmez. Ya da katılımcıların peşinen böyle amaçlar hedeflemedikleri varsayılır. Toparlayacak olursak, yönetişimin Jessop tarafından bu biçimdeki tanımlanışı, onun “autopoietic toplumsal sistem” kavramsallaştırması ile de örtüşerek, karşılıklı olarak birbirine bağlı ilişkiler kompleksi içindeki kendiliğinden örgütlenme modeli olarak sunulur. Ve kapitalist toplumda bütün ilişki biçimlerinin derininde bu türden bir kendiliğindenlik vardır ona göre.

Jessop’a göre esas itibariyle, daha ziyade piyasaya özgü olan yönetimsel pratiklerin birçok alana yayılması toplumsal karmaşadaki artışa karşı tepkiyi yansıtmaktadır. Ve bunun birçok nedeni var. Bu noktada Jessop’un toplum analizi, yapısal işlevselci toplum analizi ile oldukça yakın benzerlikler gösterir. İlk olarak Jessop, yönetim

²⁷ Jessop, (2002) a.g.e. s. 1.

²⁸ Jessop, (2002) a.g.e., s.5

üzerine tartışırken, toplumsal sistemdeki işlevler arası karşılıklı bağımlılıktaki artış ile paralel giden işlevsel farklılaşma üzerinde sıkça durur. İkincisi, bazı kurumsal sınırların artan oranda muğlaklaşması, örneğin iktisadi alanın nerede başlayıp nerede bittiğinin net olarak tanımlanamaması, rekabet gibi iktisadi bir olgunun iktisat dışı alanlarda da geçerli olmaya başlaması gibi. Üçüncüsü, mekansal boyutun çoklaşması ve iktisadi alanın yeniden taksim edilmesi. Eylemin zamansal boyutunun artan oranda karmaşıklaşması, kimliklerin çoklaşması, bilgi ve örgütlü öğrenmenin öneminin artışı ve bütün bunların sonucu olarak, artan karmaşıklığın kendiliğinden potansiyel doğası. Bu genel değerlendirmenin ışığında Jessop, karmaşık sistemlerin genel olarak daha sonra ilave karmaşıklıklara olanak verecek ilave düzen ilkelerini kendiliğinden vücuda getirdiği sonucuna varır. Jessop'a göre böylesi karmaşıklıklar küresel ve çatışan kimlik çağında iktisadi, siyasi ve toplumsal yaşamın yönetilebilirliğine ilişkin kaygılarda yansımaları bulur. Bu mantık şunu ima eder; önemli ve yeni problemler acilen çözülemediği ve yönetilemediği gibi, ne devletin hiyerarşik planlaması ile ne de piyasa dolayimli anarşi tek başına bu sorunların üstesinden gelmeye yeter. Bir başka deyişle siyasa yapıcılarının seçecekleri olası eşgüdüm biçiminin çekim merkezinde bir kayma yaşanır²⁹.

Jessop, etkili bir yönetim ve kendiliğinden organizasyon için dört önemli koşul olduğunu öne sürer: a) gerçek dünyanın karmaşıklığını azaltan basitleştirilmiş fakat gerçek dünya ve aktörlerin hedefleri ile uyumlu model ve pratikler; b) özerk ve fakat birbirine karşılıklı ilişki olarak bağımlı kurumlar arasında dinamik ve interaktif toplumsal öğrenme kapasitesini geliştirmek; c) farklı eylem alanları ve farklı zaman-mekansal düzeylerde yer alan farklı anlam sistemleri, farklı çıkarlar ve kimliklere sahip toplumsal güçler arasında eşgüdümü sağlayacak yöntemler inşa etmek ve d) toplumsal oyuncuların beklentilerini ve birbirleriyle ilişki kurarken geliştirdikleri kuralları stabilize edebilecek ortak bir dünya görüşü ve meta-yönetişim kurmak³⁰.

Jessop'a göre, belirli bir yönetim modelinin biçimi, yönetilecek sorun ya da amacın doğasına bağlı olacaktır. Örneğin yerel ekonomik kalkınmaya, aşırı akışkan mali sermayeye, uluslararası göçe, üniversitelere, sağlığa, nükleer enerji sektörüne, bilişim ve uzay

²⁹ Bob, Jessop, The Governance of Complexity and the Complexity of Governance: Preliminary Remarks on some Problems and Limits of Economic Guidance, <http://comp.lancs.ac.uk/sociology/soc024rj.html> in 2003 (Benim alıntılıdığım tarih Kasım 2005).

³⁰ Jessop, (2003), a.g.e.

sektörüne ilişkin geliştirilecek etkili yönetim modelleri farklı partnerler (paydaşlar) ve pratikler gerektirecektir. Bununla beraber, iyi yönetime yönelik olumlu baskılara rağmen, bütün eşgüdüm modellerinin açmazlar, çatışmalar paradokslar ve hatta hüsrarla sonuçlanabileceğini unutmamak gerekir.

Bu bağlamda açıktır ki bütün toplum Jessop tarafından, birbiriyle yapısal olarak ve kendiliğinden etkileşime giren ilişkiler, stratejiler, projeler bütünü olarak ele alınır. Kimi zaman etkileşimin kendisi tek bir nedensellik olarak ele alınabilir, ancak, bu çoğunlukla geçerli değildir çünkü, bu etkileşimler tek bir nedensel mekanizmanın işleyişine gönderme yapmazlar. Bu türden bir yöntembilimsel yönelim, olayların nedenini geçmişte arayan sonsuz açıklama biçimine yol verebilir. Jessop bundan kaçınmanın en iyi yolunu bize Foucault'un sunduğunu söyler. Bu türden sonsuz sayıda açıklama biçiminden kaçınmanın en iyi yolu, olayları, farklı nedensel mekanizmalar arasındaki *olumsal* etkileşimin *zorunlu* ürünü olan kaynağa inerek incelemektir. Yani tıpkı Foucault'un yaptığı gibi, olayların farklı nedenleri üzerinde durmak yerine kaynağına inip soy kütüğünü çıkarmaktır. Olumsal zorunluluk aynı zamanda geleceğe ilişkin kısıtlayıcı bağlardan azade olasılıklara da işaret eder. Ve bu yolladır ki dünya "açık bir yapı"ya sahipmiş gibi algılanır.

Bu noktada toplumsal karmaşa ve karışıklık içinde etkileşim, karmaşa ve karışıklık yüzünden strateji ve proje oluşturma, yönetimi açıklamada temel nedensellik biçimleri halini alır. Ontolojik olarak karışıklık(*comlexity*) gerçek dünyadaki olay ve olguların doğasına işaret eder. Jessop Marx'a göndermede bulunarak, "somut gerçeklik parçalı belirlenimlerin bireşimsel kompleksidir" vurgulamasında bulunur. Ve bu türden mantıksal bir yaklaşımın karmaşık olguların açıklanmasının genelleştirilmesine yol açacak basitleştirmeleri dışarıda bırakacağını vurgular. Gerçek dünyadaki olumsal zorunluluk, gerçek dünyadaki sonsuz karışıklığı ima eder ve bu sonuçta olay ve olguları tek bir nedenle açıklamaktan kaçınırken, karmaşıklık indirgemeciliğine yol açabilir. Bilgi kuramsal olarak, eğer olumsal zorunluluklar gerçekten varsa, onları yeteri biçimde açıklayıp anlaşılır kılabilmek için onları verili ve tanımlanmış kuramsal açıklama zincirinin halkalarından biri haline getirmek ve farklı kuramsal açılardan geliştirilmiş bütünleşik kavram, varsayım ve çözümleme ilkelerine tabi kılmak gerekir. Gerçek dünya sonsuz derecede karmaşık olduğu için, kaçınılmaz bir biçimde analitik olarak tüketilemezdir de. Dolayısıyla, bir açıklama öyle veya böyle gözlemci tarafından bu sonsuz dünyanın dışında ve ondan izole edilmiş (ve dolayısıyla da

kurgulanmış), açıklayana bağlı olarak tatmin edici olabilir. Yöntembilimsel olarak bu, olumsal zorunluluk ile karmaşayı dolayımlayan bir “eklemlenme yöntemi”ne ihtiyaç doğurur. Bunu anlamının bir yolu, belirli bir analitik düzlem boyunca soyuttan somuta ve basitten karmaşığa ikili bir hareket olarak temellendirip görmektir³¹

Bu yöntembilimsel ve bilgi kuramsal girişten sonra, Jessop’un olumsal zorunluluk, karmaşıklık ve yönetim arasında genel bağlantıyı nasıl kurduğuna bakabiliriz. Olumsal zorunluluk, gerçek dünyadaki olay ve olgularla ilgi olduğu haliyle, de facto nedensel belirlenimlere (zorunluluk) ve ex ante belirlenemezliklere (olumsallığa) işaret eder. Gerçekten de, eğer gerçek dünyanın gelişimi olumsal olarak zorunlu “olumsal zorunlulukları” içerdiği kadar olumsal olarak birbirine bağımlı sonsuz silsileyi de içeriyorsa, sonsuz derecede karmaşık olmalıdır. Bu durum, gerçek dünyadaki “karmaşıklığın karmaşıklığının” nasıl en iyi biçimde kavranabileceğine ve dönüp bu dünyayı açıklamada kullanılırken basitleştirileceğine ilişkin soruları doğurur. Bu bağlamda, yönetim, yapılanmamış (sonsuz) karmaşıklık yapılanmamış (basit) karmaşıklık içine kendinden dönüşümlü olarak dönüştürmenin bir yolu olarak görülebilir³². Ancak dikkat edilmesi gereken nokta yönetimin burada itici bir güç biçiminde algılanmaması gerektiğidir. Jessop yönetimi kavranıma daha çok bütün toplumsal ve hatta biyolojik ilişkilerin doğasında bulunan bir özel ilişki olarak tanımlamaktadır. Tıpkı Spinoza’nın kendiliğinden devinimli “Natura” kavramlaştırması gibi: hiçbir belirleyeni olmayan, hiçbir tek ve tıssal nedeni olmayan ve dolayısıyla sınırlandırılmayan bitimsiz bir ilişki olarak doğa.

Jessop işlevsel olarak farklılaşmış sistemleri incelemeye geçmeden önce, yönetime uyan gömülü toplumsal örgütlenmenin üç düzeyini belirler. Bunlardan birincisi kişiler arası ilişkilerin toplumsal içselleştirilişi, ikincisi, örgütlenmeler arası ilişkilerin kurumsal içselleştirilişi ve üçüncüsü, işlevsel olarak farklılaşmış kurumsal düzenin (özellikle autopoietic alt sistemler olarak tanımlananlar) karmaşık ve merkezsiz toplumsal formasyonlar içinde toplumsal içselleştirilişi. Her bir içselleştirme kendisine karşılık gelen bir “bilişsel-merkezsiz örgütlenme” (heteracy) tipi ve onunla bağlantılı olumlu ve olumsuz eşgüdüm sorunları ortaya çıkarır. Bu eşgüdüm sorunları farklı yönetsimsel bileşenler içinde ve aracılığıyla çözüme kavuşturulabilir.

³¹Jessop (1982), a.g.e.s. 213-219.

³²Jessop (1982), a.g.e.s. 213-219.

En basit bilişsel-merkezsiz yönetim mekanizmaları kişiler arası iletişim ağlarının formelleşmesinden doğar. Bireysel aktörler, diğerleriyle olan geçmiş benzerliklerini iletişim ağı içerisinde biçimlendirip oluştururlar, hayali cemaatsel çıkarları ve geleceğe ilişkin yönelimler paylaşırlar ve birbirlerine karşı güven tesisi edebilmek için seçici mekanizmalar kullanırlar. Yani yönetişirler.

Bundan daha karmaşık olan yönetim, örgütlenmeler arası müzakere sistemlerinde görülür. Bu anlamıyla yönetim, en genel örgütlenmeler arası ilişkilerin kendiliğinden örgütlenme mantığındaki değişimde görülür. Hem hiyerarşik yönetimler (burada devlet) hem de saf piyasadaki değiş-tokuş mantığına göre hareket eden örgütler karşı karşıya geldiklerinde, ya da ilişkiye girdiklerinde, ilişkinin kendiliğinden doğası, herbiri özerk ve çoğulcu-bağımsız olan, her biri önemli kaynakları kontrol eden, her iki tarafın da karşılıklı yararına olacak ortak çıktılar doğuracak eylemleri eşgüdümleyen bir örgütler arası ilişkiyi (yönetişimi) doğurur. Bu gibi örgütlenmelerde, ilişki ağının mantığı, ortak bir ürüne – bu belirli bir teknik icat olabilir, kent planları olabilir, belirli bir kamusal sorunun çözümü olabilir-yönlendirilmiş, onun etrafında dönen bir müzakere, anlaşmadır.

Bu yolla, kısa dönemli, ortak hedefler belirlenir ve kişisel çıkar yönelimli gerçekleştirmeler, örgütlenmeler arası ortak beklenti ve kurallara uygun olacak şekilde geliştirilir. Bu düzenlemelerin başarısına bağlı olarak örgütlenmeler arası yapıların kapasiteleri ve buna bağlı olarak da bu örgütlerin bireysel üyelerin üzerinde yaratacağı sinerji önemlidir. Bu argümanlar müzakereci ekonomi olarak adlandırılan yapılanmaların oluşumu ve dinamikleri ele alınarak sergilenebilir.

En karmaşık yönetim biçimi Jessop'a göre, yapısal stratejik olarak bir araya geldiklerinde ve eşgüdümlendiklerinde toplumsal hedefleri ve buna bağlı olarak toplumsal yararı etkileyecek, işlevsel olarak farklı sistemlerin ortak değişim ve karşılıklı anlaşabilmelerinin kolaylaştırılmasına yönelik çabalarda ortaya çıkar. Bu durumda iki önemli mekanizma vardır : a) gürültü indirimi: Karmaşık özerk sistemlerin özerk mantıkları ve düşünce biçimlerinin birbirlerine duyarlılığını artırarak ve dolayısıyla karşılıklı anlayışı güçlendirerek karşılıklı etkileşimden doğacak gürültüyü en aza indirmek ; ve b) negatif eşgüdüm: kendi eylemlerinin üçüncül gruplar veya diğer sistemler üzerindeki olası ters, zıt yansımalarını hesaba katacak ve bu tehlikeyi düşünerek kendi kendisini sınırlayabilecek uygun yollar geliştirecek kurum ve kurumsallaşmaları teşvik etmek. Bu iki mekanizmanın bir arada bulunması pozitif eşgüdüme yönelmiş daha

spesifik örgütler arası ortaklıklara temel oluşturacak vizyon ve misyona sahip sistemler arası oydaşımı gerçekleştirebilir.

Yönetişimin bu üç düzeyinin her birinin kendine özgü ön koşulları vardır. Jessop bu koşullar üzerinde fazlaca durmaz. Fakat farklı yönetim modelleri, kendilerinden daha kapsayıcı üst düzey yönetim modellerinin kendilerini biçimlendirmelerine yardımcı olabilecek sınırlanmaları ve aynı şekilde kendilerinden daha alt düzeydeki yönetim modeller üzerinde sınırlamalar getirebilecek sarmaşık türü hiyerarşiler sergilerler. Bir başka deyişle, farklı yönetim biçimleri, iki taraflı birbirlerine bağımlılığın üstesinden gelebilmek için karşılıklı olarak birbirlerini destekleyici olabilir ve birlikte karmaşıklığın yönetimine yardımcı olabilirler. Dolayısıyla kişiler arası güven sıklıkla piyasa ve resmi hiyerarşik örgütlenmelerin sürdürülmesine yardımcı olur. Bu aynı zamanda örgütler arası müzakereyi de rahatlatır ve/veya kolektif faillerin, genel çıkarı kendi kısa vadeli çıkarlarına kurban etmeyecekleri, oportünizmi reddedecekleri daha az kişiselleşmiş, daha çok genelleştirilmiş güven tesisine de yardımcı olur. Sonuçta, örgütler arası diyalog sistemler arası iletişimi kolaylaştırır ve bu yolla geleceğe yönelik bağlılıkların temelini oluşturacak beklentilerin stabilize edilmesi ve karşılıklı anlayışın geliştirilmesiyle, diğer sistemlerin kod ve operasyonlarıyla da bütünlük içerisinde olacak sistematik bir güvenin geliştirilmesine olanak tanır.

Bir başka deyişle, gerçek yönetim süreci, benzer süreçler tarafından ve onlar aracılığıyla yönetilecek olan amaçları birlikte oluşturur. Dolayısıyla, onun amaçları gerçekten yönetim teşebbüslerini potansiyel hammadde olarak önceden varsayabilirken, belirli ve öyle veya böyle etkili yönetim mekanizmalarına konu olmak anlamında sadece yönetişimin gerçek amacı olurlar. Böylesi olgular ne saf olarak piyasa ne de resmi hiyerarşik örgütlenmeye uyan yönetim biçimleri aracılığıyla bir araya gelmelerine göndermede bulunmadan anlaşılabilir. Bu anlamıyla, yönetim, yönetişimin yapılanmamış bileşenlerinin karmaşıklığına indirgenir ve bu bileşenlerin yönetilen amaçların içinde dönüştürülmesi aracılığıyla yapılanmamış karmaşıklığa eklenir.

SONUÇ YERİNE

Jessop, yönetişimi Marx'ın üretim kavramlaştırmasına gönderme yaparak Marx'ın ne genel olarak üretim ne de genelleştirilmiş üretim vardır cümlesini, ne genel olarak yönetim ne de genelleştirilmiş

yönetişim vardır biçiminde dönüştürür³³. Bu soyutlama düzeyiyle Jessop'un yönetim anlayışının yeni bir toplumsal ve/veya işbölümü örgütlenme modeli olmaktan çok farklı iktisadi uzamlar ile bu uzamların istikrara kavuşturulmasında rol üstlenen kurumlar arasındaki stratejik ilişki biçiminde anlaşılması gerektiğini vurgulamak gerekir³⁴.

Yönetişim, daha bilinen biçimiyle, 21. yüzyıl kapitalizminin içinde bulunduğu iktisadi krize, daha doğru bir tanımlamayla, krizin yönetilebilirliğine ilişkin olarak geliştirilmiş bir yönetim mantığı olarak sunuuyor denilebilir. Bu anlamıyla yönetim kuramı/kavramı üzerine, gerek olumluyucu, gerekse eleştirel birçok değerlendirme yapıldı, yazıldı çizildi. Jessop'un yönetim üzerine değerlendirmelerinde kuşkusuz eleştirel bir bakışla yönetişimin bu boyutu üzerinde de durulmuştur. Yukarıda da kısaca değinildiği gibi, Jessop öncelikle, yönetişimin ideolojik, meşrulaştırıcı, bilgi kuramsal ve varlıkbilimsel boyutları üzerinde durmaktadır.

Ancak Jessop'un çalışmalarını bütün yönetim üzerine odaklanmış çalışmalardan farklı kılan bir nokta var. Yönetişim, Jessop tarafından çağımız kapitalizmini oluşturan bütün toplumsal ilişki biçimlerini – sadece iktisadi ilişkiler değil, siyasal, kültürel, dini ve hatta bireysel – anlamada kullanılacak bir kategori haline getirilmiştir. Daha da ileri gidersek, karmaşık ve kendiliğinden ilişki parçacıklarının – ilişkiler bütünü değil – eşgüdümü olarak yönetim, Jessop'a göre, kapitalizm varolabilirdir vardır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, yönetim bir soyutlama olarak, çağımız toplumlarındaki karmaşık ve 'tek bir nedene bağlı olmayan ilişkileri' anlamada kullanabileceğimiz bir kavram biçimini alır Jessop'ta. Daha da açık söyleyecek olursak kapitalizmi çözümlemeye, Marx'ın üretim ilişkileri soyutlaması nasıl bir öneme sahipse, Jessop'un küresel yeni-liberalizm olarak tanımladığı çağdaş kapitalizmi anlamada yönetim öylesi bir öneme sahiptir.

Vurgulanması gereken bir diğer önemli nokta, Jessop'un yönetim kavramı -artık belki de Jessop'ta yönetim kuramından bahsetmek gerekecek – onun kapitalist devlet kuramlaştırması ile de örtüşmekte olduğudur. Jessop'un bütün akademik yaşamı boyunca aşmaya çalıştığı iktisat-siyaset ikiliği ve iktisadi alanın belirleyiciliği sorunun çözümünde geldiği son noktadır yönetim. Ya da bir başka biçimde söyleyecek olursak, söz konusu alanlar arasındaki ikiliği veya

³³ Jessop (1990), a.g.e. s. 186.

³⁴ Jessop (2005), a.g.e. s. 292

altyapı-üstyapı arasındaki “hiyerarşik ayrılaşmayı”³⁵ aşmada yönetim kavramı, en az Marksist üretim kavramı kadar merkezi öneme sahip bir kavram halini alır.

Jessop’un iktisat ve siyasal alan ya da daha belirgin olarak devlet tanımlamalarına bakıldığında yukarıda bahsedilen ikilik ve ayrılaşmanın son derece muğlaklaştığı görülür. İktisat Jessop tarafından, ‘toplumsala gömülmüş, *toplumsal olarak düzenlenmiş*, ve *stratejik olarak seçilmiş* olan kurumların, örgütlerin, toplumsal güçlerin ve toplumsal bir ilişki olarak sermayenin genişletilmiş yeniden üretimi etrafında örgütlenen eylemler toplamı’³⁶ biçiminde tanımlanır. İşte bu “toplumsala gömülü ve belli bir stratejiyi gerçekleştirmek için örgütlenmiş eylemler toplamı” yönetişimdir. Jessop devlet kavramlaştırmasında geldiği son noktaya bakıldığında, bu çalışmada vurgulamak istenilen nokta daha da açıklık kazanacaktır. Jessop, Gramscici bir bakış açısından hareketle devleti, toplumsala gömülmüş, toplumsal olarak düzenlenmiş ve *stratejik olarak seçilmiş* olan kurumların, örgütlerin, toplumsal güçlerin ve bir hayali siyasal cemaatin bağlayıcı kararlarının kolektif olarak almak etrafında *örgütlenmiş etkinlikler toplamı*” olarak tanımlar³⁷. Buradan hareketle, Jessop Gramsci’nin devleti siyasal toplum ile sivil toplumun toplamı olarak gören tanımını yönetişim açısından yorumlayarak, yönetişimi, devlet iktidarının güvencesi altındaki ilişkilerin karmaşık ve değişken eklenişini belirgin kılan yapılanma olarak tanımlar.

Toparlayacak olursak Jessop’da yönetişim, toplumsal ilişkilerin eşgüdümünün sağlanmasının olası bütün biçimleri için kullanılan kapsayıcı kavram olarak kullanılmaktadır. Siyaset bilimi açısından Jessop yönetişimi, iktidarın mikrofiziği – yani çeşitli devlet projelerinin ve birikim stratejilerinin sürdürüldüğü ve uygulamada birçok değişikliğe uğrayan kanallar – ile ilişkilendirir. Jessop’a göre devlet iktidarını çözümlenebilmek için, bu iktidarın kaçınılmaz bir biçimde topluma yansımasına, diğer iktidar biçimleri ile devlet arasındaki eşgüdüme, bir başka deyişle, resmi hükümet kurumlarının ötesinde yönetişim mekanizmalarının ve pratiklerinin kapsamına bakılması gerekir.

Sonuç olarak, Jessop Marksist devlet tartışmaları boyunca geliştirdiği düzenleyici devlet yaklaşımı ve stratejik ilişkisellik yaklaşımların tek bir şemsiye altında, yönetişim şemsiyesi altında

³⁵ Burada hiyerarşik ayrılaşma, altyapının üstyapıyı belirlediği ve dolayısıyla kuramsal önceliği olduğuna ilişkin çıkarıma gönderme yapmak amacıyla kullanıyorum.

³⁶ Jessop (2005) a.g.e. s. 302. vurgular bana ait.

³⁷ Jessop (2005) a.g.e. s. 302. Vurgular bana ait.

birleştirmiştir denilebilir. Öyle ki, Keynezci refah devletinden, Schumpeterci alışma devletine kadar oldukça kapsayıcı stratejik ilişki ve düzenleme biçimlerinden, tekil firmaların yerel farklılıkları kullanarak küresel bir üstünlük oluşturma stratejisini açıklamak için geliştirdiği “glocalization”³⁸ veya yerel ya da ulusal bir devletin uluslararası rekabet gücünü artırmak için kentsel uzamları yeniden yapılandırarak küresel bir üstünlük oluşturma stratejisine atıfta bulunmak için kullandığı “global urbanization”³⁹ modelleştirmelerinin her biri birer yönetim biçimi olarak çıkar karşımıza.

³⁸ Jessop’un bu tanımlaması yerlin küreselleşmesi biçiminde çevrilebilir.

³⁹ Kentlerin küreselleřmesi.